

...n düşündü. Ve korkunç fenâ huylu Şamnu ne kötü (diye) Çolbu, düşündü. Bütün gibi ...inti ek...

...ike sözü yarıştırmışlar. Ve biri şöyle demiş, ben kulluk ettim. Herşeyde güçlü yıldızmış. Ve ikinci adam şöyle demiş; ak...seke

Yorumlama (Tefsir)

Yine bu çocuklar söz dinlememişler. Yer kötü olunca, iyileşmez tabii. Sonra bir gün, yıldızı göstererek adama şöyle dedim; yıldızı kaldı, güçlü ...

Hattâ, soğuk su varsa içeyim. Düzenlemiş, yaratmış. Lezzetli aş varsa saklayayım. Ve... *Eskiden kişiler, suyu soğuk tutmak için kilden yapılmış testiler kullanırlardı. Suyu bu testi içinde tutmak, bekletmek gerekiyordu. "Tutuk su" kavramı bununla ilişkili olabilir. Bekletilmiş, tutulmuş su, soğuk olur.*

Korkunç ve fenâ huylu Şamnu ne kötüdür diye Çolbu düşündü, bütün ..... *Şamnu adlı bir tinden (ruhtan) söz ediyor.*

Karşılıklı söz atışmasına girmişler. İçlerinden biri şöyle demiş, ben kulluk ettim. Herşeyde güçlü olan Yıldızmış. İkinci adam ise şöyle yanıt vermiş, ...

Açıklamalar – Sözlük

- [1] yeme : ve, dahi, hattâ (DLT), yime (OY) – sözcük sonundaki silik damga /a/dır.
- [2] bu : bu (DLT, IB, OY) – /u/ damgası ile /:/ damgaları bitişik gibi durup /m/ damgasını andırmakta olsa da ayrı oldukları kesindir.
- [3] sag : sağ (DLT) – yırtık kısımdaki damga /a/dır.
- [4] ençek : yavru
- [5] üznemişler : üzne-, söz dinleme (DLT)
- [6] yir : yer (DLT, IB, OY) – silik damga /r/dir.
- [7] alig : kötü, fenâ (DLT)
- [8] boluşgalı : boluş- > oluş- (DLT, IB, OY). "olarak"
- [9] onamaz : iyileşmez (DLT)
- [10] kalır : kalır (DLT, IB, OY)
- [11] yeme : bkz. [1]
- [12] yultuzug : yıldızı (DLT, IB) – silik damga /z/dir.
- [13] ögügelı : ög- > yüceltme, anma (DLT). "öğerek"
- [14] er : er, adam (DLT, IB, OY)
- [15] ança : öyle, böyle (DLT, IB, OY)
- [16] timiş : demiş (DLT, IB, OY)
- [17] men : ben (DLT, IB, OY) – silik damga /n/dir.
- [18] yultuzug : bkz. [12] – silik damga /u/dur.
- [19] kaltı : kaldı (DLT, IB, OY)
- [20] erklig : erkli, güçlü (DLT, IB, OY) – sözcük sonundaki silik damga /l/, sonrasında gelen de kesinlikle /g/ damgası olmalıdır.
- [21] ...imi : eksik damgalar yüzünden ağırlıklı sözcük çıkarılamadı.
- [22] azu : veya, yahut (DLT, OY)
- [23] tootuk : tutuk (DLT,OY)
- [24] sub : su (IB, OY)
- [25] erser : ise (DLT, IB, OY)
- [26] opayın : yutayım, içeyim.
- [27] azu : bkz. [22]
- [28] itmiş : düzenlemiş (DLT, IB, OY)
- [29] yaratmış : yaratmış (DLT, IB, OY) – silik damga /a/dır.
- [30] tatıglıg : tatlı, lezzetli (DLT)
- [31] aş : aş, yemek (DLT, OY)
- [32] erser bkz. [25] – silik damga /r/dir.
- [33] yaşayın : gizleyeyim, saklayayım (DLT, IB, OY) – Sözcük başındaki /y/ olmalıdır.

Sözcük sonundaki ince n, yazım yañılışı olmalıdır. Uygurcada birinci tekil kişi buyrum kipi -ayın/-eyin

[34] yeme : bkz. [1] – silik damga /y/dir. Sözcük sonunda ise /e/ damgası bulunmaktadır. Ortadaki yitik damganın /m/ olmaktan başka çaresi yok.

[35] .ki.. : eksik damgalar yüzünden anlamlı sözcük çıkarılamadı.

[36] en : sözcüğün öncesi önceki sayfada olmalı.

[37] sakıntı : Uygurlarda di'li geçmiş zaman eki -tI biçiminde. "sakınmak" sözcüğü "düşünmek, dikkatlice düşünmek" demek: "sakındı" diyor. sakın- : düşünmek (IB, OY)

[38] yeme : bkz. [1]

[39] anyıg- : korkutma, any- : korkma (OY), ayın- : korkmak (IB)

[40] kılınçlıg : iş, amel, ahlâk, minez, huy, fena huy, kadın naz ve kırışması (DLT)

[41] Şamnu : Kişi adı. Bir tin (ruh) adı olabilir.

[42] ne : ne (DLT, IB, OY)

[43] yablak : kötü (IB, OY) – ortadaki eksik damga kesinlikle /l/ olmalıdır.

[44] Çolbu : Kişi adı. Tümce geñeline bakıldığında özne görevindedir. Kökeni, Türkçe ile ilişkilendirilememiştir.

[45] sakıntı : bkz. [37]

[46] barça : bütün, tüm (DLT)

[47] teg..inti : eksik damgalar yüzünden anlamlı sözcük çıkarılamadı.

[48] ek... : eksik damgalar yüzünden anlamlı sözcük çıkarılamadı.

[49] .ike : eksik damgalar yüzünden anlamlı sözcük çıkarılamadı.

[50] sabın : sav, iddia, söz (IB, OY) sabın sözcüğündeki +Xn eki bugünkü i durum ekidir. sab sözcüğü "söz, iddia" anlamına gelir: "sözü" olarak çevrilir.

[51] öçeşmişler : yarıştırmak, yarıştırmışlar (DLT). Olasılıkla öç "öç" sözcüğünden öçe- "öç almak" eyleminiñ işteş çatılı biçimidir.

[52] yeme : bkz. [1]

[53] biri : biri, kişi, fert

[54] ança : bkz. [15]

[55] timiş : demiş (DLT, IB, OY)

[56] men : bkz. [17]

[57] kululadukum : Yazım yañılışı var; *kulladukum* "kulladığım" olması gerekiyor. Buradaki -duk- eki Eski Türkçede bir tür geçmiş zaman ekidir, bugün yalnızca yan tümcelerde geçer: "men bardukum" (ben vardım).

[58] kamagda : herşeyde (IB)

[59] erklig : bkz. [20]

[60] yultuz : bkz. [12]

[61] ermiş : imiş (DLT, IB, OY)

[62] yeme : bkz. [1]

[63] ikinti : ikinci (IB) – silik damga /n/dir.

[64] er : bkz. [14]

[65] ança : bkz. [15]

[66] timiş : bkz. [16] – silik damga /m/dir.

[67] ak... : eksik damgalar yüzünden anlamlı sözcük çıkarılamadı.

Damgalar Üzerine

Orkun yazıtlarındaki damgalara ek olarak "ot" damgasını görmekteyiz. "Ok, ök, ık, iç, alt, ant" damgaları ise kullanılmamış.

İlginç olan; "ş" damgaları için buldukları çözümdür. Türk âbecesinde ilk kez, imleme ile damga türetimini görmekteyiz. "es" damgası üzerine im koyarak ince ş, "as" damgası üzerine de im koyup kalın ş seslerini karşılamışlar. Oysa Orkun yazıtlarında, "el" damgasınıñ çatalları altına çizgi koyarak türetilmiş "ş" damgası kullanılmaktaydı.

"as" damgası "el" damgasınıñ çatallarından biriniñ üzerine konulan çizgi ile oluşturulmuş. Tam bir geçiş evresi görmekteyiz.

"z" damgasında ise, "ar" ünsüzünden bir geçiş evresi görülmektedir. Sağ kısımdaki kuyruğu, yukarı kıvrımlı olan damga, soñraları aşağı eğilimlenerek kullanıma girmiştir.

	Orkun	Lâtin		Orkun	Lâtin
	ʃ	as		ʃ	er
	ʃ	aş		ʃ	z
	ʃ	eş		-	ot

Kısaltmalar

DLT : Divân-ı Lügat'it Türk

IB : Irk Bitig

OY : Orkun Yazıtları

Kaynakça

Kaşgarlı Mahmut, *Divân-ı Lügat'it Türk*, TDK Veritabanı

Talât Tekin, *Eski Uygurca Fal Kitabı Irk Bitig*

Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, 40. Baskı

Fuat Bozkurt, *Türklerin Dili*

Ayrıca Bakınız

[Berlin Turfan Yazmaları Belgeği](#)

[Turfan Yazmalarını Yazışmalıkta Okuma Süreci](#)

Oktay DOĞANGÜN – GökbeY ULUÇ

oktay.dogangun@cern.ch - uluc@turkcesivarken.com